

Právo mezinárodních smluv

Vladimír Týč: *Právo mezinárodních smluv*. Vydavatelství Masarykovy univerzity v Brně pro Právnickou fakultu MU, 1995, 116 stran.

Publikace doc. JUDr. Vladimíra Týče, CSc., nazvaná Právo mezinárodních smluv, pojednává – jak už sám titul napovídá – o problematice mezinárodních smluv. Je koncipována jako učební pomůcka pro studenty právnických fakult. Mezinárodní smluvní právo je totiž jedním z nejstarších odvětví mezinárodního práva (veřejného) a – jak konstatuje autor monografie – „smluvní právo je patrně nejpraktičtější odvětvím mezinárodního práva veřejného“.¹

Téma mezinárodních smluv zpracovává autor zejména z hlediska práva mezinárodního. Základem jeho práce je Vídeňská úmluva o smluvním právu z roku 1969, která se vztahuje výlučně na mezinárodní smlouvy uzavřené mezi státy v písemné formě. Pokud jde o smlouvy, jejichž jednou stranou je mezinárodní organizace, jsou – jak konstatuje Vladimír Týč – předmětem Vídeňské úmluvy o právu smluv mezi státy a mezinárodními organizacemi nebo mezi mezinárodními organizacemi navzájem z roku 1986.

Pozitivní úprava se podle autora publikace od přijetí Vídeňské úmluvy z roku 1969 prakticky nezměnila. Změnila se však podle jeho názoru smluvní praxe států, která podléhá neustálému vývoji, a změnilo se i československé, respektive české ústavní právo v oblasti úpravy mezinárodních smluv.

Autor monografie si z těchto důvodů všímá i vnitrostátní úpravy sjednávání a provádění mezinárodních smluv z hlediska českého práva. Souhrn norem vnitrostátního práva týkající se mezinárodních smluv označuje jako vnitrostátní právo mezinárodních smluv. Mezi vnitrostátní a mezinárodní úpravou sjednání a provádění mezinárodních smluv je stále zřetelnější spjatost. Publikace obsahuje i vnitrostátní realizaci mezinárodních smluv. Z tohoto důvodu se V. Týč zabývá i vztahem mezinárodních smluv a vnitrostátního práva v procesu aplikace smluv, zejména pokud jde o jejich vnitrostátní závaznost.

Práce je koncipována jako učební text a z tohoto důvodu se z rozsáhlé problematiky smluvního práva autor zaměřuje zejména na hlavní otázky smluvního práva. Pojednává v ní o pojmu mezinárodní smlouvy, třídění mezinárodních smluv, zásadách mezinárodního smluvního práva, vzniku mezinárodní smlouvy, počáteční neplatnosti mezinárodních smluv, zániku mezinárodních smluv, výhradách ke smlouvám, výkladu mezinárodních smluv a otázce mezinárodní smlouvy ve vnitrostátním právu.

Pokud jde o pojem mezinárodní smlouvy, jednotliví autoři přicházejí s různými definicemi. V. Týč však konstatuje, že definice mezinárodní smlouvy nečiní v teorii práva zvláštní potíže. Mezinárodní smlouva je podle něj určena k úpravě vztahů mezi jeho subjekty, především státy, popřípadě mezinárodními organizacemi. Mezinárodní smlouva však mezinárodněprávní vztahy nejen upravuje, ale také zakládá a ruší.² Definice obsažená ve Vídeňské úmluvě o smluvním právu je podle názoru autora publikace užší než definice obsažené v teorii. V odstavci 1a článku 2 Vídeňské úmluvy je smlouva definována jako mezinárodní dohoda uzavřená mezi státy písemnou formou, řídící se mezinárodním právem... Podle obecnějších definic vypracovaných naukou může být mezinárodní smlouva uzavřena i mezi dalšími subjekty kromě států a nemusí mít vždy písemnou formu. Může se jednat např. o tacitní smlouvy uzavřené na základě konkludentního jednání států (pozn. aut. rec.).

Z definic a vymezení mezinárodních smluv dospívá V. Týč k určitým pojmovým znakům. Smlouva má povahu dohody, jedním ze znaků je tedy souhlasný projev vůle stran. Následkem souhlasného projevu vůle jsou pak právní účinky, a to vznik, změna nebo zánik mezinárodněprávních vztahů. Stranou mezinárodní smlouvy jsou výhradně subjekty mezi-

národního práva a právní režim mezinárodní smlouvy je určen mezinárodním právem, což jsou další znaky.

Z uvedených znaků vyplývá, že mezinárodní smlouvou není taková smlouva, v níž je smluvní stranou útvar, který není subjektem mezinárodněprávního práva. Jde např. o tzv. koncesní smlouvy mezi státem a soukromou společností.³ Smlouvy uzavřené mezi státem a právníkou osobou, která není subjektem mezinárodního práva, se někdy označují jako diagonální smlouvy (pozn. aut. rec.). Dále autor uvádí, že povahu mezinárodní smlouvy nemají ani ta ujednání, jejichž smluvní stranou jsou administrativní jednotky státu nebo členské státy federace, jimž ústava nesvěřila ani částečnou kompetenci ve vztazích navenek.⁴

Smlouva uzavřená mezi subjekty mezinárodního práva však nemusí mít povahu mezinárodní smlouvy. Tuto otázku V. Týč dále nerozvádí, ale pokládám za nutné se o ní zmínit. Jde o případy, kdy se daná smlouva neřídí mezinárodním právem. Dva státy např. uzavřou smlouvu, která se řídí vnitrostátním právem jednoho z nich. Může jít o kupní smlouvu týkající se prodeje nemovitostí za účelem umístění diplomatické mise apod. V tomto případě by se zpravidla jednalo o smlouvu podle občanského práva. V těchto případech stát nemůže, nebo dokonce nesmí uplatňovat svou suverenitu (pozn. aut. rec.).

Celý proces vzniku mezinárodního závazku ze smlouvy pro stát je – jak konstatuje autor publikace – upraven jak právem mezinárodním, tak právem vnitrostátním. Mezinárodní právo upravuje náležitosti vzniku, vstupu v platnost a zániku mezinárodní smlouvy jako takové, zatímco předmětem úpravy vnitrostátního práva je vnitrostátní schvalovací procedura a náležitosti souhlasu státu se smlouvou, bez něhož smluvní závazek nevzniká.⁵

Pokud jde o vnitrostátní aspekty týkající se mezinárodních smluv, zabývá se autor monografie otázkami, které jsou stále důležitějšími, a to vnitrostátní závaznost mezinárodní smlouvy v oblasti vnitrostátního práva a vnitrostátním prováděním (aplikací) smluv. Jinými slovy řečeno, řešením vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva. V této souvislosti konstatuje V. Týč, že provádění některých smluv nepřekračuje rámec státních orgánů. Nevzniká zde vůbec otázka začlenění smlouvy do vnitrostátního práva, které není dotčeno. Např. Charta OSN se nikterak nedotýká vnitrostátního právního řádu.⁶

Jiná situace je však v těch případech, kdy provádění smlouvy překračuje uvnitř státu rámec orgánů státu. Jde o smlouvy, které zavazují stát určitým způsobem upravit právní poměry jednotlivců, tj. fyzických nebo právnických osob. Tyto osoby nejsou na rozdíl od státu subjekty mezinárodního práva, a proto se na ně bez dalšího mezinárodní smlouvy jako takové nevztahují. Smluvní stát, jenž je povinen zajistit provádění této smlouvy, musí ji určitým způsobem začlenit do sféry vnitrostátního práva, které je pro uvedené subjekty závazné.

Posláním řady mezinárodních smluv je tedy zprostředkovaně prostřednictvím státu upravit právní poměry vnitrostátních subjektů práva (jednotlivců).

Při řešení otázky vztahu mezinárodní smlouvy a vnitrostátního práva vychází V. Týč z koncepce, že mezinárodní a vnitrostátní právo jsou dva relativně samostatné právní systémy, které však mají mezi sebou úzké vazby a které na sebe navzájem působí.

Mezinárodní smlouva nemůže být sama o sobě vnitrostátně závazná, protože upravuje vztahy jiné povahy. K tomu je třeba dalších aktů státu. Podle autora publikace je takovým aktem odkaz na smlouvu obsažený v ústavě (článek 10 Ústavy České republiky č. 1/1993 Sb.) nebo v běžném zákoně (např. § 2 zákona č. 97/1963 Sb. o mezinárodním právu soukromém a procesním). Toto řešení je však možné pouze u smluv, které označuje autor za self-executing a jež jsou přímo použitelné na právní poměry vnitrostátních subjektů. Jsou to smlouvy, které obsahují přímo pravidla určená vnitrostátním subjektům, stanovící jednoznačně a dostatečně konkrétně jejich práva a povinnosti. Jde např. o smlouvy o lidských právech nebo o unifikáčnÍ smlouvy ve vztazích mezinárodního práva soukromého.

V případě, že smlouva není self-executing a není tedy způsobilá k přímému použití, je nutné legislativní opatření. Takovým opatřením je zákonná úprava, např. v oblasti trestního práva. Do trestního zákona jsou zařazeny příslušné skutkové podstaty trestných činů, které mají být podle mezinárodní smlouvy trestně postihovány. Při legislativním opatření dochá-

zí k převzetí obsahu smlouvy do vnitrostátního právního předpisu, ať již doslovně, nebo jen obsahově. Smlouva se však nestává bezprostředně závaznou jako taková, ale jako vnitrostátní pramen, do něhož byla ustanovení smlouvy převzata.

Uvedené způsoby přenosu obsahu mezinárodní smlouvy do vnitrostátního práva jsou vlastním pojetím autora.

Dvěma výše uvedenými způsoby přenosu obsahu norem z mezinárodní oblasti do vnitrostátního práva (odkaz, legislativní opatření) V. Týč tak vyřešil různé případy začlenění mezinárodní smlouvy do vnitrostátního práva celkem přehledným a jasným způsobem. Přitom se záměrně – jak sám konstatuje – vyhnul jiným termínům, které jsou v této souvislosti v nauce i praxi používány, tj. transformace, adaptace, inkorporace, adopce apod. (viz např. učebnice J. Malenovského: Mezinárodní právo veřejné z roku 1993). Potíž při jejich používání spočívá podle V. Týče v tom, že jednotliví autoři tyto pojmy nedefinují stejně.

Na závěr lze říci, že publikace V. Týče je užitečným, přehledně zpracovaným textem obsahujícím základy mezinárodního smluvního práva. Práce obsahuje rovněž dostatek příkladů dokumentujících autorova tvrzení. Vlastní text je doplněn přílohami, které obsahují výňatky z vnitrostátních předpisů týkajících se mezinárodních smluv, vzory ratifikačních listin, schémata vnitrostátního projednávání a schvalování mezinárodních smluv podle českého práva apod. Publikace může sloužit potřebám výuky mezinárodního práva, ale i každému, kdo se potřebuje seznámit s problematikou mezinárodního smluvního práva. Práce je o to užitečnější, že se autor snaží o ucelený pohled na dané téma jak z hlediska práva mezinárodního, tak i práva vnitrostátního.

Jan Ondřej

¹ Týč, V.: Právo mezinárodních smluv. Vydavatelství Masarykovy univerzity v Brně pro Právnickou fakultu MU, 1995, s. 8.

² Viz tamtéž, s. 11.

³ Viz tamtéž, s. 12.

⁴ Viz tamtéž, s. 12.

⁵ Viz tamtéž, s. 79.

⁶ Viz tamtéž, s. 80.